

سازمان پژوهش‌های علوم تربیتی و آموزشی

پیش‌بینی انگیزش تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی عالمه ستوده^{1*}

کارشناسی ارشد علوم تربیتی، گرایش آموزش و پرورش ابتدایی

پیش‌بینی حاضر با هدف پیش‌بینی انگیزش تحصیلی بر اساس سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان فردوس انجام شد. روش پژوهش از نظر هدف بنیادی و از نظر روش گردآوری داده‌ها از پرسشنامه انگیزش تحصیلی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان فردوس بود که با استفاده از جدول گرجسی و مورگان و به روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای، تعداد 250 نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند و پرسشنامه سرزندگی تحصیلی حسین‌چاری و دهقانی‌زاده استفاده شد که پایایی آن‌ها به ترتیب با ضریب آلفای کرونباخ 0/73 و 0/79 تأیید شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و روش تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام در نرم‌افزار SPSS نسخه 25 انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که سرزندگی تحصیلی وارد معادله رگرسیون پیش‌بینی انگیزش تحصیلی شده و توانسته است 20 درصد از واریانس انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را به‌طور معنادار تبیین کند ($R^2 = 0/206$ ، $r = 0/453$ ، $p < 0/001$). بر این اساس، بین سرزندگی تحصیلی و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ بدین معنا که با افزایش سرزندگی تحصیلی، انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود مسئولان و برنامه‌ریزان آموزشی با طراحی و اجرای مداخلات مناسب در جهت تقویت سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی، زمینه ارتقای انگیزش تحصیلی و در نتیجه بهبود عملکرد تحصیلی آنان را فراهم آورند.

واژگان کلیدی: انگیزش تحصیلی، سرزندگی تحصیلی، دانش‌آموزان، دوره دوم ابتدایی، فردوس

1- مقدمه

با توجه به نیاز روزافزون جوامع به نیروی متخصص و کارآمد، افزایش بازدهی نظام آموزشی از اولویت‌های اصلی صاحب‌نظران تعلیم‌وتربیت است؛ مهم‌ترین شاخص اثربخشی نظام آموزشی نیز میزان دستیابی به اهداف آموزشی است که معمولاً از طریق پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سنجیده می‌شود. بر همین اساس، روان‌شناسان برای شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده عملکرد تحصیلی، متغیرهای متعددی را بررسی کرده‌اند (موسی‌زاده، رشیدی و غفاری، 1400). عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را می‌توان در دو دسته کلی عوامل بیرونی (نظیر جو مدرسه، شیوه تدریس معلمان، کتب آموزشی و عوامل خانوادگی) و عوامل درونی (نظیر ویژگی‌های شخصیتی، سبک‌های یادگیری، انگیزش‌های درونی، شیوه‌های خودتنظیمی و توانایی‌های شناختی) طبقه‌بندی کرد. یکی از مهم‌ترین این عوامل درونی، بررسی فرایندهای انگیزشی-روانشناختی مؤثر بر

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

محیط‌های آموزشی است (عظیمی خویی و نوابی‌نژاد، 1395)، چراکه انگیزش زیربنای رفتار انسان به شمار می‌رود و نیرویی است که انسان را به سوی فعالیت‌ها هدایت می‌کند (مومنی مهمویی و جلالی بارزازی، 1395).

معیارهای اصلی کارایی هر نظام آموزشی، به‌ویژه نظام آموزش‌وپرورش، میزان موفقیت تحصیلی و ایجاد نگرش‌ها و باورهای مثبت در فراگیران است (یانگین ارسائل، 2015). نظریه‌های جدید آموزش و یادگیری بر نقش انگیزش و باورهای فرد تأکید فراوانی دارند و معتقدند به‌جای قرار دادن فراگیر در برابر صرف مطالب درسی، باید با آموزش‌های مناسب او را به فعالیت واداشت تا هم موفقیت تحصیلی و هم نگرش و انگیزه مثبت در او شکل گیرد (کاراهوکا، کاراهوکا، کارغلو، گولوقلو و آرفغلو، 2010). آموزش‌وپرورش ابزار ضروری برای پیشرفت انسان در جامعه پیچیده و متحول امروزی است و این امر جز با برخورداری فرد از انگیزش لازم محقق نمی‌شود (جلیل‌زاده و زارعی، 1397).

انگیزش یکی از مفاهیم اساسی از دید روان‌شناسان و صاحب‌نظران تعلیم‌وتربیت برای توضیح سطوح مختلف عملکرد است و در بحث یادگیری، تفاوت در میزان تلاش برای انجام تکالیف درسی و رفتارهای تحصیلی را بیان می‌کند. انگیزش تحصیلی به فرایندهای درونی گفته می‌شود که فعالیت‌ها را برمی‌انگیزند و با هدف دستیابی به دستاوردهای تحصیلی خاص تداوم می‌یابند (صمدیان، لیوارجانی و پناه‌علی، 1398). با این انگیزش، افراد تحرک لازم را برای به‌پایان‌رساندن موفقیت‌آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می‌کنند (لینچ، لرنر و لیونتال، 2013). انگیزش نیروی ایجادکننده، نگهدارنده و هدایت‌کننده رفتار است؛ از لحاظ پرورشی، هم هدف و هم وسیله محسوب می‌شود و به‌عنوان وسیله، صفت آمادگی روانی و پیش‌نیاز یادگیری به شمار می‌آید که تأثیر آن بر یادگیری کاملاً آشکار است (سیف، 1388). انگیزش همچنین با دلیل درگیرشدن فرد در یک فعالیت، میزان پیگیری آن و پافشاری فرد ارتباط دارد (شخار و دوی، 2012).

تلاش مستمر دانش‌آموزان برای یادگیری و پرورش توانایی‌های بالقوه در گرو انگیزش تحصیلی آن‌هاست. انگیزش تحصیلی فرایندهای درونی‌ای است که باعث برانگیختن و حفظ فعالیت برای رسیدن به هدف‌های تحصیلی خاص می‌شود (اریپیتمانیل، 2011) و به‌عنوان یکی از هدف‌های اساسی آموزش‌وپرورش، وسیله‌ای برای کمک به یادگیری دروس گوناگون، امکانی برای یادگیری مادام‌العمر و کسب مهارت‌های حرفه‌ای و عمومی است (گامبرل، 2011). انگیزش تحصیلی همچنین به تمایلات، نیازها و عواملی گفته می‌شود که باعث حضور فرد در محیط تحصیلی و کسب مدرک تحصیلی می‌شود (کلارک و شرورت، 2010). مرور شواهد تجربی نشان می‌دهد سازه چندبُعدی انگیزش همواره در صدر اولویت‌های پژوهشی محققان تربیتی بوده است (کونکا، 2020؛ کریگام، بکر و اسپیناس، 2018؛ گائو و اکلز، 2020؛ لائو و نولز، 2020).

غالب رفتارهایی که انگیزش تحصیلی را نشان می‌دهند عبارت‌اند از پافشاری بر انجام تکالیف دشوار، سخت‌کوشی در جهت یادگیری در حد تسلط و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد؛ بنابراین، انگیزش پیشرفت تحصیلی یا انگیزش درونی، حالتی روان‌شناختی است که هنگامی حاصل می‌شود که فرد خود را دارای کفایت لازم و خودمختاری ادراک کند (یوسفی، قاسمی و فیروزنیا، 1388). به دلیل تأثیر انگیزش پیشرفت تحصیلی در موفقیت دانش‌آموزان، روان‌شناسان در دهه‌های اخیر در صدد شناسایی عوامل مؤثر بر آن بوده‌اند و یافته‌های پژوهشی نشان داده متغیرهای شخصیتی، خانوادگی، دانشگاهی و اجتماعی با این سازه مرتبط‌اند (عابدی، 1380).

از سوی دیگر، سرزندگی تحصیلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی ذهنی، در بسیاری از نظام‌های پژوهشی تربیتی مطرح است. وقتی فردی کاری را به‌طور خودجوش انجام می‌دهد، نه‌تنها

سازمان برنامه‌ریزی و پژوهش‌های آموزشی

احساس خستگی و ناامیدی نمی‌کند، بلکه احساس می‌کند انرژی و نیروی او افزایش یافته است (سولبرگ، هاپکینز، اماندسن و هلواری، 2012). اهمیت سرزندگی تحصیلی تا حدی است که امروزه هر کشور شاخص ملی بهزیستی روانی مختص خود را تدوین کرده است (مایرز، 2000؛ خلخالی و گلستان، 2011). سرزندگی در محیط تحصیلی به احتمال موفقیت بسیار بالا در مدرسه و سایر موقعیت‌های زندگی، به‌رغم مصائب و دشواری‌های محیطی اشاره دارد؛ دانش‌آموزان دارای سرزندگی، به‌رغم موانع و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، در سطح بالایی موفق می‌شوند (کابرا و پادبلا، 2004).

سرزندگی تحصیلی به معنای توانایی موفقیت‌آمیز دانش‌آموزان در مواجهه با موانع و چالش‌های تحصیلی و فائق‌آمدن بر آن‌هاست (کامرفورد و همکاران، 2015؛ به نقل از فولادی و همکاران، 1395). سرزندگی تحصیلی به پاسخی مثبت، سازنده و انطباقی اشاره دارد که شامل انواع چالش‌ها و موانعی است که در موقعیت‌های روزمره و عادی آموزشی اتفاق می‌افتد (پوت‌وین و همکاران، 2012)؛ این سازه از درون روان‌شناسی مثبت برخاسته و به این واقعیت اشاره دارد که می‌تواند دانش‌آموزان را توانا کند تا به‌شکلی موفقیت‌آمیز با موانع و چالش‌های تحصیلی همچون نمرات ضعیف، فشار امتحان و تکالیف دشوار مقابله کنند (مارتین و مارش، 2008). سرزندگی تحصیلی همچنین سرزندگی و تحمل روان‌شناختی روزمره در مدرسه را منعکس می‌کند (مارتین و مارش، 2008) و به فرایند پویای انطباق و سازگاری مثبت با تجارب تلخ و ناگوار زندگی گفته می‌شود (مارتین و مارش، 2006). در محیط آموزشی، دانش‌آموزان دارای سرزندگی، به‌رغم موانع و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، در سطح بالایی موفق می‌شوند (پورعبدل، قراملکی و عباسی، 1393).

سرزندگی تحصیلی به عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی روانی، تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب روان‌شناسی مثبت منعکس می‌کند (سولبرگ، هاپکینز، اماندسن و هالواری، 2012) و در تعریفی دیگر، به عنوان پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع عرصه جاری و مداوم تحصیل تعریف شده است (پوت‌واین، کونورس، سیمز و داگلاس-اسبورن، 2011). وقتی فردی کاری را به‌صورت خودجوش انجام می‌دهد، نه‌تنها احساس خستگی نمی‌کند، بلکه احساس افزایش نیرو و انرژی می‌کند (دوین، راسنستیل، اسپاتس، اسمالنبراک و داهمن، 2011). بر اساس نظر مارتین و مارش (2008)، پیشایندهای سرزندگی تحصیلی شامل عوامل روان‌شناختی (تاب‌آوری تحصیلی، انگیزش، خودگردانی تحصیلی)، عوامل خانواده و همسالان (حمایت‌های شناختی و عاطفی و الگوهای ارتباطی) و عوامل مدرسه و مشارکت (ساختار کلاس درس، کیفیت گذراندن وقت در کلاس و نگرش مثبت به کلاس) می‌باشند. سرزندگی تحصیلی یکی از شاخص‌های مهم در یادگیری موفق و ثمربخش است که باعث اثبات توانایی‌ها و پیشرفت‌های علمی می‌شود (فریلیچ و شیچمن، 2010). با توجه به آنچه بیان شد، سؤال اصلی پژوهش این است که آیا سرزندگی تحصیلی توان پیش‌بینی انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم مقطع ابتدایی شهرستان فردوس را دارد؟

2- اهمیت و ضرورت پژوهش

روان‌شناسان و معلمان، انگیزش را یکی از مفاهیم کلیدی می‌دانند که برای تبیین سطوح مختلف عملکرد تحصیلی و توضیح تفاوت میزان تلاش دانش‌آموزان برای انجام تکالیف درسی به کار می‌رود. بسیاری از معلمان، به‌ویژه در دوره ابتدایی، با دانش‌آموزان بی‌انگیزه یا کم‌انگیزه مواجه می‌شوند؛ دانش‌آموزانی که هیچ‌گونه علاقه‌ای به درس و تحصیل ندارند یا تنها به بخش‌های خاصی از مطالب درسی علاقه‌مندند. روان‌شناسان، ضرورت توجه به انگیزش در تعلیم‌وتربیت را به دلیل ارتباط مؤثر آن با یادگیری جدید، مهارت‌ها، راهبردها و رفتارهای تحصیلی متذکر شده‌اند (پینتریچ و شانک، 1398). دانش‌آموزان با برخورداری از انگیزش، محرک لازم برای به‌پایان‌رساندن یک

سازمان برنامه‌ریزی و پژوهش‌های آموزشی

تکلیف، رسیدن به هدف آموزشی یا دستیابی به درجه‌ای از شایستگی در کار خود را به دست می‌آورند تا بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری کسب کنند (رهسپار، خیر، برزگر و کورش‌نیا، 1398). صدمات انگیزشی می‌تواند زمینه‌ساز نوعی بدبینی، اضطراب و افسردگی در دانش‌آموزان شده و در نهایت به افت عملکرد تحصیلی آنان منجر شود (موسی‌زاده، رشیدی و غفاری، 1400). از این‌رو، انگیزه تحصیلی و پیشگیری از افت آن، از جمله مهم‌ترین دغدغه‌های معلمان، مسئولان آموزش و پرورش و خانواده‌های دانش‌آموزان، به‌ویژه در دوره ابتدایی که پایه‌گذار نگرش‌ها و عادت‌های یادگیری آتی است، محسوب می‌شود. در همین راستا، توجه به سرزندگی تحصیلی به‌عنوان یکی از سازه‌های نوین روان‌شناسی مثبت‌نگر که با توانایی دانش‌آموزان در غلبه بر چالش‌ها و موانع روزمره تحصیلی ارتباط دارد، می‌تواند نقش مهمی در تبیین انگیزش تحصیلی ایفا کند؛ چراکه دانش‌آموزانی که از سطح بالاتری از سرزندگی تحصیلی برخوردارند، احتمالاً در مواجهه با دشواری‌های درسی، انگیزه و پشتکار بیشتری از خود نشان می‌دهند.

پژوهش حاضر را می‌توان تلاشی هرچند مقدماتی و کوچک در جهت گسترش بدنه دانش موجود و روشن‌کردن زوایای پنهان انگیزه تحصیلی و رابطه آن با سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم مقطع ابتدایی دانست. در عرصه عمل، یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعات مهمی برای والدین، مربیان، معلمان، دانش‌آموزان، نهادهای تعلیم و تربیت و دست‌اندرکاران سیاست‌گذاری آموزشی شهرستان فردوس فراهم آورد تا در جهت کسب راهبردهایی برای پیشگیری از افت انگیزه تحصیلی و تقویت سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان این مقطع سنی گام بردارند.

با وجود انجام مطالعات مختلف در زمینه انگیزش تحصیلی و دستیابی به نتایج متفاوت در این حوزه، این موضوع همچنان به‌عنوان مسئله‌ای مهم برای دست‌اندرکاران آموزش و پرورش باقی مانده است؛ چراکه هرچند هزینه و زمان بسیاری صرف تحقیقات مربوط به انگیزه پیشرفت تحصیلی شده، اما اطلاعات به‌دست‌آمده از این پژوهش‌ها غالباً مبهم و گاه متناقض بوده و پژوهش‌ها بارها تحت عناوین مختلف تکرار شده‌اند بدون آنکه به نتیجه‌ای منسجم منجر شوند. پژوهش حاضر با تمرکز بر رابطه سرزندگی تحصیلی و انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان دوره دوم مقطع ابتدایی شهرستان فردوس، در پی آن است که با ارائه شواهد تجربی مشخص، از اتلاف وقت و هزینه ناشی از تکرار بی‌نتیجه پژوهش‌های مشابه جلوگیری کرده و به دستیابی به نتایجی منسجم و کاربردی یاری رساند.

3-روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف بنیادی و از نظر روش توصیفی است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان فردوس است. از آنجا که بررسی همه دانش‌آموزان با توجه به محدودیت‌های پژوهشی برای این پژوهش غیر ممکن بود لذا از بین افراد جامعه آماری بر اساس جدول گرجسی و مورگان به طور تصادفی با روش چند مرحله‌ای نمونه آماری به تعداد 250 نفر انتخاب شد. و ابزار اندازه‌گیری زیر را تکمیل کردند:

الف) پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند

این ابزار توسط والرند و بلیز، بریر و پلتیر (1992) در کشور کانادا بر اساس نظریه‌ی خود تعیینی دسی و رایان (1985) ساخته شد و در بر گیرنده‌ی هفت خرده مقیاس می‌باشد که شامل موارد ذیل می‌باشد. (والرند و گای، 2007). انگیزش درونی (برای دانستن): (2-9-16-23) انگیزش درونی (برای دستاورد): (6-13-20-27) انگیزش درونی (برای تجربه تحریک): (4-11-18-25) 2. انگیزش بیرونی (تنظیم منسجم): (3-10-17-24)

انگیزش بیرونی (تنظیم درون فکنی شده): (7-14-21-28) انگیزش بیرونی (تنظیم برون فکنی شده): (1-8-15-22) بی انگیزگی (5-12-19-26) این مقیاس در یک لیکرت 6 درجه ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم درجه بندی شده است. هر یک از سوالات این پرسشنامه با سوال «چرا به

سازمان پژوهش‌های تعلیم و تربیت

مدرسه می‌روید؟» شروع و در ادامه یکی از 20 سوال خوانده خواهد شد. هر ماده بر اساس یک مقیاس لیکرتی هفت درجه‌ای میزان موفقیت یا مخالفت فرد را بر هر ماده مشخص می‌کند. در این پیوستار عدد یک نشانگر "کاملاً مخالفم" و عدد هفت نشانگر "کاملاً موافقم" می‌باشد و عدد چهار بیانگر حد وسط و یا "نه موافقم و نه مخالفم" می‌باشد (کاوسیانی، کدیور، شهرآرای، شیخی‌فینی، و فرزاد، 1388). والرند و همکاران (1992) ضرایب آلفای کرونباخ زیر مقیاس‌ها را بین 0/83 تا 0/87 گزارش کرده‌اند. مقیاس انگیزش تحصیلی توسط باقری، شهرآرای و فرزاد (1379) ترجمه شد و بر روی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران هنجاریابی شد. نتیجه‌ی هنجاریابی آن‌ها نشان داد که ساختار هفت عاملی مقیاس انگیزش تحصیلی با اندکی تفاوت به پنج عامل تقلیل یافت و از روایی و پایایی قابل قبولی برخوردار است. و ضرایب آلفای کرونباخ آن بین 0/55 تا 0/87 می‌باشد. هر ماده بر اساس یک مقیاس لیکرتی هفت درجه‌ای میزان موفقیت یا مخالفت فرد را بر هر ماده مشخص می‌کند. در این پیوستار عدد یک نشانگر "کاملاً مخالفم" و عدد هفت نشانگر "کاملاً موافقم" می‌باشد و عدد چهار بیانگر حد وسط و یا "نه موافقم و نه مخالفم" می‌باشد (کاوسیانی، کدیور، شهرآرای، شیخی‌فینی، و فرزاد، 1388). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند 0/73 محاسبه شده است.

ب) پرسشنامه سرزندگی تحصیلی-حسین چاری و دهقانی زاده

حسین چاری و دهقانی زاده در سال 1391 پرسشنامه سرزندگی تحصیلی را با 9 گویه با الگوبری از مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش 2006 که چهار گویه داشت توسعه دادند. برای اجرای این مقیاس در فرهنگ ایرانی ابتدا یک متخصص رشته روانشناسی و یک متخصص زبان انگلیسی متن سوال های مقیاس را به فارسی ترجمه کردند. بعد از ترجمه ی گویه های مقیاس مارتین و مارش، تعدادی گویه براساس فرم اصلی مقیاس بازنویسی شدند و در مورد گویه ها از اساتید روانشناسی تربیتی نظرخواهی شد. برای اجرای مقدماتی و رفع نقص ها این گویه ها بر روی گروهی از دانش آموزان دبیرستانی شهر مهریز اجرا شد و مورد بازنویسی قرار گرفت و نهایتاً 9 گویه به مرحله نهایی رسیدند نمره گذاری پرسشنامه براساس طیف لیکرت 5 درجه ای و از خیلی موافقم تا خیلی مخالفم می باشد. نتایج حاصل از بررسی حسین چاری و دهقانی‌زاده (1391) نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ به دست آمده با حذف یک گویه برابر با 80% و ضریب بازآزمایی برابر 73% بود. همچنین دامنه همبستگی گویه ها با نمره کل بین 51% تا 68% می باشد. این نتایج بیانگر این است که گویه ها از همسانی درونی و ثبات رضایت بخشی برخوردارند. به منظور بررسی ساختار عاملی (روایی سازه) پرسشنامه از تحلیل مولفه اصلی با چرخش متعامد واریماکس در سطح گویه استفاده شد. نتایج بطور کلی نشان داد که حذف یک سوال (8) افزایشی در ضریب پایایی آزمون که 75% بود ایجاد می کند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای پرسش نامه سرزندگی تحصیلی حسین چاری و دهقانی زاده 0/79 محاسبه شد. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (شاخص‌های مرکزی و پراکندگی) استفاده شد. همچنین از نمودار و جداول برای نشان دادن ویژگی‌های جمعیت شناختی استفاده شد. سپس داده ها وارد برنامه تحلیل آماری spss25 شد. از آزمون رگرسیون گام به گام برای بررسی رابطه میان متغیر پیش بین و متغیر های ملاک استفاده شد.

4- یافته‌ها

متغیر	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد
		5		

سازمان پژوهش‌های آموزشی و برنامه‌ریزی

جدول 1	انگیزش تحصیلی	55	92	57/5824	6/6931
های مربوط	سرزندگی تحصیلی	11	45	24/2137	5/72941

- شاخص
توصیفی
به متغیر

مهارت‌های مطالعه

جدول فوق شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش شامل کمترین، بیشترین، میانگین و انحراف استاندارد نمرات را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، نمرات متغیر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان در دامنه‌ای بین 55 تا 92 قرار داشته و میانگین آن 57/53824 با انحراف استاندارد 6/6931 به دست آمده است که نشان‌دهنده پراکندگی نسبتاً کم نمرات پاسخگویان حول میانگین در این متغیر است. همچنین، نمرات متغیر سرزندگی تحصیلی در دامنه‌ای بین 11 تا 45 قرار گرفته و میانگین آن 24/2137 با انحراف استاندارد 5/72941 محاسبه شده است که بیانگر پراکندگی متوسط نمرات دانش‌آموزان در این متغیر می‌باشد. با توجه به این یافته‌ها، می‌توان گفت میانگین به‌دست‌آمده برای هر دو متغیر در محدوده میانی دامنه نمرات ممکن قرار دارد که نشان از توزیع نسبتاً متعادل داده‌های جمع‌آوری‌شده در نمونه مورد بررسی دارد. در ادامه برای بررسی فرضیات تحقیق، ابتدا به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از شاخص کشیدگی-چولگی استفاده گردیده است. نتایج بررسی برای متغیرهای تحقیق به شرح زیر می‌باشد.

سازمان آموزش عالی و متوسط

جدول 2 شاخص های کشیدگی و چولگی جهت بررسی چگونگی توزیع متغیرهای تحقیق

متغیر	چولگی	خطای استاندارد چولگی	کشیدگی	خطای استاندارد کشیدگی
انگیزش تحصیلی	-0/24	0/124	-0/442	0/253
سرزندگی تحصیلی	0/503	0/124	-0/131	0/257

بر اساس نتایج جدول 2 چون مقادیر کشیدگی و چولگی به دست آمده برای متغیرهای تحقیق در بازه 2- الی 2+ می باشد، بنابراین توزیع متغیرهای تحقیق نرمال بوده و این مفروضه استفاده از رگرسیون تامین شده است.

بررسی میزان پیش بینی پذیری متغیر ملاک توسط متغیر پیش بین سرزندگی توان پیش بینی انگیزش تحصیلی در دانش آموزان را دارد.
جهت پیش بینی انگیزش تحصیلی بر اساس سرزندگی و خود پنداره تحصیلی از تحلیل رگرسیون با روش گام به گام برای ورود متغیرهای پیش بینی در مدل رگرسیون استفاده شد.
جدول شماره 3 لیست متغیر های وارد شده در تحلیل رگرسیون

متغیر های وارد شده	متغیرهای حذف شده	روش
سرزندگی تحصیلی		تحلیل رگرسیون گام به گام

متغیر ملاک : انگیزش تحصیلی
متغیر پیش بین: سرزندگی تحصیلی
مدل نشان می دهد که سرزندگی تحصیلی وارد معادله رگرسیون شده است. در جدول 4 خلاصه مدل و نتایج تحلیل واریانس برای متغیرهای پیش بینی کننده ارائه شده است.
جدول شماره 4 نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام

منابع تغییر	SS	df	MS	F	سطح معنی داری	r	r^2	R square Adjusted
رگرسیون	4475/499	1	4475	91/850	0/000	4530	2060	0/203
باقیمانده	17038/310	245	47/277					

متغیر ملاک : انگیزش تحصیلی
متغیر پیش بین: سرزندگی تحصیلی
مدل (سرزندگی تحصیلی) مشخص می کند که 20% درصد از واریانس مشاهده شده در انگیزش تحصیلی از طریق سرزندگی تحصیلی توجیه می شود.

5- نتیجه گیری

مدل داد که سرزندگی تحصیلی و خود پنداره تحصیلی وارد معادله رگرسیون شده است. مدل (سرزندگی تحصیلی) مشخص می کند که 20% درصد از واریانس مشاهده شده در انگیزش تحصیلی از طریق سرزندگی تحصیلی توجیه می شود. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که سرزندگی تحصیلی وارد معادله پیش بینی انگیزش تحصیلی شده و توانسته است 20 درصد از واریانس مشاهده شده در انگیزش تحصیلی دانش آموزان را تبیین کند. همچنین یافته ها حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار میان سرزندگی تحصیلی و انگیزش تحصیلی بود؛ بدین معنا که دانش آموزانی که از سرزندگی تحصیلی بالاتری برخوردار بودند، انگیزش تحصیلی بیشتری نیز داشتند.
این یافته با نتایج پژوهش های متعددی هم راستا است. در حوزه ارتباط مستقیم سرزندگی و اشتیاق/انگیزش تحصیلی، یافته های ملایی، حجازی، یوسفی افراشته و مروتی (1399) در بررسی نقش میانجی ذهن آگاهی در رابطه اشتیاق تحصیلی با سرزندگی تحصیلی، دهقانی و عزیزیان کهن (1399) در پیش بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس حمایت تحصیلی و انگیزش مشارکت ورزشی، و

جلیلیان، عظیمپور و قلیزاده (1397) در بررسی نقش اشتیاق تحصیلی و سرسختی روان‌شناختی در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان، همگی بر پیوند تنگاتنگ این دو سازه تأکید دارند. در همین راستا، آقاجانی و تقی‌زاده هیر (1398) در بررسی رابطه انگیزه پیشرفت با نشاط ذهنی و عملکرد تحصیلی، و عظیمی خویی و نوابی‌نژاد (1395) در تعیین اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه، نیز مؤید نقش مؤلفه‌های روان‌شناسی مثبت‌نگر (نظیر نشاط ذهنی و مثبت‌اندیشی) در تقویت انگیزش تحصیلی بودند. در سطح بین‌المللی نیز رابین و همکاران (2020) در بررسی رابطه انگیزه تحصیلی، تاب‌آوری و فرسودگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی، و عمر، یاسمن‌جین و نوردین (2019) در بررسی انگیزش تحصیلی و شادی ذهنی دانشجویان دانشگاه پلی‌تکنیک مالزی، بر نقش سازه‌های مرتبط با بهزیستی روانی (تاب‌آوری، شادی ذهنی) در تبیین انگیزش تحصیلی صحنه گذاشتند. همچنین بنتا (2018) با تمرکز بر کاربرد روان‌شناسی مثبت در مدرسه، مک‌کوکین و همکاران (2014) در شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده انگیزه تحصیلی درونی و بیرونی دانش‌آموزان دبیرستانی، و فادلمولا (2010) در بررسی انگیزش تحصیلی و جهت‌گیری‌های هدف پیشرفت، در مجموع چارچوبی هم‌راستا با یافته‌های پژوهش حاضر ترسیم کرده‌اند که در آن، سازه‌های روان‌شناختی مثبت نظیر سرزندگی، نشاط ذهنی و تاب‌آوری به‌عنوان پیش‌بین‌های نیرومند انگیزش و عملکرد تحصیلی معرفی می‌شوند.

یافته پژوهش حاضر را می‌توان از زوایای نظری مختلفی تبیین کرد. شناخت عوامل مؤثر بر یادگیری، به‌منظور ارتقای سطح عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، همواره یکی از اهداف اساسی پژوهش‌های تربیتی بوده و در همین راستا الگوهای گوناگونی از یادگیری مدرسه‌ای ارائه شده است. از منظر جامعه‌شناسی آموزشی، پیشرفت تحصیلی و مسائل مرتبط با آن یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های آموزشی است، چراکه توسعه و پیشرفت جوامع از طریق پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مدرسه و کلاس درس عملیاتی می‌شود (برک، 1999). از دیدگاه روان‌شناسی تربیتی نیز افت تحصیلی یکی از نگرانی‌های اصلی خانواده‌ها و دست‌اندرکاران تعلیم‌وتربیت است و یافتن شرایط و امکانات لازم برای تحصیل موفق، از موضوعات مورد علاقه صاحب‌نظران این حوزه به شمار می‌رود (میرکمالی و دیگران، 1394)؛ دانش‌آموزان از طریق موفقیت تحصیلی به موقعیتی دست می‌یابند که در آن قادرند از حداکثر توان درونی و بیرونی خود برای دستیابی به اهداف آموزشی بهره‌گیرند، درحالی‌که عدم موفقیت تحصیلی زمینه‌ساز مشکلات فردی و اجتماعی متعدد و انحراف از اهداف نظام آموزشی خواهد بود (آوری و دیگران، 1394).

با این حال، از منظر رویکردهای فرهنگی-بوم‌شناختی، نمی‌توان یک الگوی واحد و عمومی از عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی را برای همه جوامع در نظر گرفت، زیرا عواملی نظیر بافت فرهنگی، سنت‌های اجتماعی، نگرش مردم به تحصیل و سطح درآمد خانواده‌ها، به‌طور خاص در هر جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی اثرگذارند (کمراجو و نادلر، 2013)؛ این امر اهمیت بررسی بومی متغیرهایی چون سرزندگی تحصیلی در جامعه آماری مشخصی همچون دانش‌آموزان شهرستان فردوس را دوچندان می‌کند. از منظر روان‌شناسی مثبت‌نگر نیز سرزندگی تحصیلی یکی از مؤلفه‌های بهزیستی روانی است که تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب این رویکرد منعکس می‌کند (سولبرگ، هاپکینز، اوماندسن و هالواری، 2012) و به معنای توانایی موفقیت‌آمیز دانش‌آموزان در مواجهه با موانع و چالش‌های تحصیلی و غلبه بر آن‌هاست (کامرفورد، باتیسون و تورم، 2015). بر این اساس، می‌توان گفت سرزندگی تحصیلی از مهم‌ترین نیازهای روان‌شناختی دانش‌آموزان برای امیدواری به آینده و تداوم تلاش است و تأثیری بنیادین بر شکل‌گیری شخصیت، سلامت روان و موفقیت‌های تحصیلی آنان دارد؛ ازاین‌رو دانش‌آموزان، همچون سایر افراد، به این سازه نیازمندند. سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان دستاوردهایی نظیر تعامل بیشتر با دیگران، افزایش کیفیت

سازمان آموزش عالی و متوسط

ارتباطات و بهبود عملکرد تحصیلی را به دنبال دارد و مفهومی بسیار نزدیک به رضایت از زندگی است؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزی که سرزندگی تحصیلی بیشتری نسبت به هم‌کلاسی خود دارد، از رضایت زندگی بالاتری نیز برخوردار است. بر این اساس، سرزندگی تحصیلی را می‌توان یکی از نیازهای اساسی هر دانش‌آموز دانست که در پرتو آن، با انگیزه بیشتری در جهت دستیابی به اهداف تحصیلی خود گام برمی‌دارد.

از منظر کاربردی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند رهنمودهای ارزشمندی برای معلمان، مشاوران تحصیلی، برنامه‌ریزان درسی و خانواده‌های دانش‌آموزان دوره دوم مقطع ابتدایی شهرستان فردوس فراهم کند. با توجه به اینکه سرزندگی تحصیلی سهم قابل‌توجهی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دارد، طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و مداخلات روان‌شناختی با هدف تقویت این سازه در محیط مدرسه ضروری به نظر می‌رسد. برای نمونه، آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی می‌تواند اعتمادبه‌نفس و خودکارآمدی دانش‌آموزان را افزایش داده و از این طریق بر انگیزش تحصیلی آنان نیز اثرگذار باشد. همچنین ایجاد فضای کلاسی حمایت‌گرانه، تقویت تعاملات مثبت میان دانش‌آموزان و معلمان، و طراحی تکالیف چالش‌برانگیز اما قابل‌دستیابی، می‌تواند زمینه‌ساز افزایش سرزندگی تحصیلی و به تبع آن، ارتقای انگیزه یادگیری در دانش‌آموزان این مقطع سنی باشد. از سوی دیگر، با توجه به نقش بافت فرهنگی و اجتماعی در تعیین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، پیشنهاد می‌شود مسئولان آموزشی شهرستان فردوس در طراحی برنامه‌های ارتقای انگیزش تحصیلی، ویژگی‌های بومی و فرهنگی منطقه را نیز مدنظر قرار دهند تا مداخلات صورت‌گرفته اثربخشی بیشتری داشته باشند. بر اساس نتایج به دست آمده باید بیان داشت لازم است در نظام آموزشی شرایطی فراهم شود که دانش‌آموزان در کنار آموختن محتوای کتاب‌های درسی که عمدتاً حیطه شناختی را هدف قرار می‌دهد، در معرض آموزش‌های دیگری که حوزه عاطفی را شامل می‌شود نیز قرار بگیرند تا هم به بعد عاطفی رشد آنها پرداخته شود و هم زمینه‌ای مناسب برای رشد شناختی آنها فراهم گردد.

منابع

پینتریچ، پی. آر و شانک، دی. اچ (1398). انگیزش در تعلیم و تربیت. ترجمه مهرناز شهرآرای. تهران: نشر علم.

پور عبدل، سعید؛ صبحی قراملکی، ناصر و عباسی، مسلم. (۱۳۹۴). مقایسه افعال کاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص، مجله ناتوانی های یادگیری، دوره ۴، شماره ۳: ۲۲-۳۸.

جلیل زاده، حکیمه، و زارعی، حیدر علی زارعی. (1397). اثربخشی آموزش راهبردهای خودتنظیمی بر انگیزش تحصیلی و اضطراب امتحان در دانش‌آموزان. آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)، 11(42)، 13-36.

جلیلیان، سهیلا، عظیم پور، احسان، قلیزاده، نعمت اله. (1397). پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس اشتیاق تحصیلی و سرسختی روان‌شناختی در دانش‌آموزان دوره متوسطه. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، 7(1)، 123-140.

دهقانی، ماهرخ، و عزیزیان کهن، نسرين. (1399). نقش انگیزش مشارکت ورزشی و حمایت تحصیلی در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری. ناتوانی های یادگیری، 9(3)، 46-67.

مجله پژوهش‌های علوم تربیتی و آموزشی

رهسپار، طیبیه. خیر، محمد. برزگر، مجید. کورش نیا، مریم. (1398). نقش واسطه ای پذیرش اجتماعی و طرحواره های هیجانی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و انگیزش تحصیلی دانش آموزان متوسطه دوره دوم. فصلنامه علمی - پژوهشی روشها و مدل‌های روانشناختی، 10(38)، 76-59.

صمدیان، م.، و لیوارجانی، ش.، و پناه علی، ا. (1398). مقایسه اثربخشی آموزش خودتنظیمی و حل مسئله بر خودکارآمدی و انگیزش تحصیلی دانش آموزان دختر پایه نهم. راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی)، 12(4)، 52-41.

عابدی، احمد (1380). بررسی رابطه بین انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه شهر اصفهان با ویژگی های خانوادگی و شخصیتی آنان، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان اصفهان.

عظیمی خویی آرزو، نوابی نژاد شکوه. اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت اندیشی بر انگیزش پیشرفت دانش آموزان دختر دوره دوم آموزش متوسطه مدارس غیرانتفاعی منطقه ۵. فصلنامه علمی- پژوهشی خانواده و پژوهش. ۱۳۹۵؛ ۱۳ (۴): ۴۳-۶۰.

ملایی، ف.، و حجازی، م.، و یوسفی افراشته، م.، و مروتی، ذ. (1399). نقش میانجی ذهن آگاهی در رابطه بین اشتیاق تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان دختر. پژوهش در نظام های آموزشی، 14(48)، 90-75.

موسی زاده توکل، رشیدی سید محمد، غفاری عذرا. (1400). تاثیر آموزش راهبردهای یادگیری خود تنظیمی (شناختی، فراشناختی) بر مولفه های خود کارآمدی، انگیزش تحصیلی و سلامت روانی دانش آموزان دختر شهرستان آستارا. مجله علوم پزشکی رازی. ۱۴۰۰؛ ۲۸ (۱۱).

مومنی مهموئی، حسین و جلالی بارزازی، سعید (1395). رابطه خوشبینی تحصیلی معلمان با ادراک حمایت اجتماعی، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، (3) 9، 677-69.

یوسفی علیرضا، قاسمی غلامرضا، فیروزنیا سمانه (1388). ارتباط انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. نشریه مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی: بهار 1388، دوره 9، شماره 1 (پیاپی 21)، از صفحه 79 تا صفحه 85.

Areepattamannil, S. (2011). Academic self-concept, academic motivation, academic engagement, and academic achievement: a mixed methods study of Indian adolescents in canada and india, degree of doctor of philosophy, Queen's university.

Clark, M. H., & Schroth, C. A. (2010). Examining relationships between academic motivation and personality among college students, Journal of learning and individual differences, 20, 19-24.

Comerford, J., Batteson, T., & Tormey, R. (2015). Academic buoyancy in second level schools: insights from Ireland. Journal of Social and Behavioral Sciences, 197, 98-103.

Duijn, M., Rosenstiel, I. V., Schats, W., Smallenbroek, C. & Dahmen, R. (2011). Vitality and health: a lifestyle programmer for employees. European Journal of Integrative Medicine, 3, 97-10.

Millî Eğitim Bakanlığı

- Gao, Y., & Eccles, J. (2020). Who lower their aspirations? The development and protective factors of college-associated career aspirations in adolescence. *Journal of Vocational Behavior*, 116, 103367.
- Karahoca, D., Karahoca, A., Karaoglu, A., Gulluoglu, B., & Arifoglu, E. (2010). Evaluation of web based learning on student achievement and achievement motivation in primary school computer courses. *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 2, 5813-5819.
- Koenka, A. C. (2020). Academic motivation theories revisited: An interactive dialog between motivation scholars on recent contributions, underexplored issues, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 10, 101831.
- Kriegbaum, K., Becker, N., & Spinath, B. (2018). The relative importance of intelligence and motivation as predictors of school achievement: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 25, 120-148.
- Lou, N. M., & Noels, K. A. (2020). Breaking the vicious cycle of language anxiety: Growth language mindsets improve lower-competence ESL students' intercultural interactions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101847.
- Lynch, A.D., Lerner, R.M., & Leventhal, T. (2013). Adolescent Academic Achievement and School Engagement: An Examination of the Role of School-Wide Peer Culture. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 6-19.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2008). Academic buoyancy: towards an understanding of students' everyday academic resilience. *Journal of School Psychology*, 46, 53-83.
- Martin, A.J. & Marsh, H. W. (2006). Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools*, 43(3), 267-282.
- Myers, D. G. (2000). "The funds, friends, and faith of happy people". *American psychologist*, 55, 56-67.
- Putwain, D. V., Connors, L., Symes, W., & Douglas-Osborn, E. (2011). Is academic buoyancy anything more than adaptive coping? *Anxiety, Stress and Coping*, 3, 1-10.
- Shekhar, C, Devi, R (2012). Achievement motivation across gender and different academic majors, *Journal of Educational and Developmental psychology*, 2(2), 105-109.
- Solberg, P. A., Hopkins, W.G., Ommundsen, Y., & Halvari, H. (2012). Effects of three training types on vitality among older adults: A self-determination theory perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 13, 407-417.
- Yangin Ersanl, C. (2015). The relationship between students' academic self-efficacy and language learning motivation: a study of 8th graders. *Journal of Social and behavioral Science*, 199, 472-47.